

'אף על פי כן' הייתה נחתת טנקים בצי הבריטי במלחמת העולם השנייה במספר דופן TLC 147. אורכה היה 49 מטרים ורוחבה 9.1 מטר, דחי הספינה עמד על - 530 טון וכושר נשיאתה – 250 טון, שלושת מנועיה היו מתוצרת 'פקסמן' ובאמצעותם הגיעה למהירות 8 קשר.¹

הספינה הושקה בספטמבר 1941 ושנה לאחר השקתה הוחלט להסב אותה למשגרת רקטות, תפקידה היה לשגר רקטות אל חוף הנחיתה ו"לרככו" טרם נחיתה אחיוותיה הנחתות. בתצורה זו השתתפה בפלישה לצפון אפריקה (מבצע 'לפיד') ובנחיתת בעלות הברית בסיציליה ביולי 1943.² משנסתיימה המלחמה ובריטניה החלה להקטין ולצמצם את כוחותיה הוחלט במפקדת הצי להשאיר חלק מהנחתות באיטליה ולמכור אותן כעודפי מלחמה.³ בקיץ 1946 איתר יהודה ארזי, איש המוסד באיטליה, את ההזדמנות ורכש שתיים מהנחתות (TLC 147 ו TLC 256).⁴ נחתת המשמשת כאניית מעפילים מסוגלת לנחות בחוף ההעמסה ללא צורך בסיוע של סירות ולהעמיס במהירות מאות מעפילים דרך דלת החרטום הרחבה האופיינית לאניות אלה והיה בכך יתרון. ארזי ראה גם יתרון ביכולתן של הנחתות להתחמק מן המשחתות הבריטיות למים הרדודים שבקרבת החוף, לשם לא יכולות המשחתות להגיע.⁵ כדי לרכוש את הספינות מידי הבריטים הקימו יהודה ארזי ועדה סרני חברת קש והתחזו **למר וגברת Kronstro?** בעלי חברת ספנות שבדית, את TLC 147 רשמו תחת השם 'מיכאל פארמה' ואת השנייה רשמו תחת השם 'פארטו'.⁶ לאחר רכישת הספינות הן הועברו צפונה לנמל 'פורטו ונרה' ושם החלו בהכנתן. כדי להסתיר את מהות העבודות בספינות הן נקשרו לרציף בו מרכזים בדרך כלל אניות המיועדות לגריטה.⁷ ניסיון ראשון להפעיל את הנחתות היה כבר בדצמבר 1946 במטרה לשלבן

¹ ספר של הצי

² ספר של הצי

³ למצוא מקור

⁴ סרני - ספינות, עמ' 100.

⁵ שם, שם.

⁶ TLC 147 – לימים אניית המעפילים 'אף על פי כן'. TLC 256 לא הייתה אניית מעפילים בסופו של דבר, היא שמשה להפלגות רכש בתחילת שנת 1946 ובהמשך שירתה כנחתת בחיל הים הישראלי במספר דופן פ-39.

⁷ לתת הערה ארוכה ומפורטת על בעיית השמות ועל חברת הקש השבדית ועל הקושי שזה יצר להיסטוריונים...

בהפלגתה הראשונה של האנייה 'שבתאי לזינסקי'. חוסר הניסיון של רבי החובלים השכירים בהפעלת נחתות התגלה מיד, הנחתת היא כלי שייט שתמרונו קשה ומוגבל זמן קצר אחרי יציאתן לדרך עלו שתי הנחתות על שרטונות. הנזק לא היה גדול שכן הנחתת נועדה לנחות על החוף, הן חולצו תוך מספר שבועות ונגררו צפונה חזרה לנמל גנואה. בעקבות האכזבה סברה עדה סרני שהאניות לא תצלחנה למבצעי העפלה בחורף.⁸

החלטה זו יצרה בעיה שכן בהיותן בנמל נדרשו לשלם דמי עגינה ובהיותן בים נדרשו לשלם שכר לצוות ובכל מקרה ככל שנקף הזמן גדלה האפשרות כי המודיעין הבריטי יעלה על עקבותיהן. יהודה ארזי אישר לרבי החובלים השכירים להפעיל את האניות בקווים מסחריים קצרים ובהובלות מזדמנות הדבר הקל על אחזקתן וגם הקשה כנראה את המודיעין הבריטי.⁹

באביב 1947 עלו מספר הרעיונות להפעלת הנחתות לצרכי העפלה, רעיונות שלא יצאו לפועל וביוני עלתה מחשבה לשלבן בהעלאת מעפילים מהחוף אל האנייה אקסודוס, גם תכנית זו לא מומשה.¹⁰ המודיעין הבריטי התחקה אחר עקבותיהן של הספינות וב-17 ביולי הודיעה השגרירות הבריטית ברומא למשרד החוץ האיטלקי כי נחתת מספר 265 הייתה מעורבת בהבאת מעפילים על האנייה 'סוזנה' אך עלתה על שרטון וכי הנחתת השנייה עוסקת לצרכי הסוואה במסחר אבל נועדה למעשה למבצעי העפלה.¹¹

עדה סרני התלבטה כל אותה עת וגם שתפה את הממונים עליה במחשבה להיפטר מן הספינות בשל מוגבלותן להפליג במזג אוויר שאינו נוח.¹² בתחילת אוגוסט עלתה מחשבה לשלוח נחתת לצפון אפריקה אך גם תכנית זו נגנזה ובסוף אוגוסט דיווח עדה כי בשל סכסוך שפרץ בינה ובין רב החובל לא תוכל האנייה לצאת בקרוב.¹³ לבסוף ב-4 בספטמבר דווחה סרני כי נחתת מספר 147 תצא בקרוב למבצע העפלה מאיטליה לחופי הארץ.¹⁴

ההפלגה תוכננה לאמצע חודש ספטמבר, המעפילים המיועדים היו ברובם צעירים בגילאי 20 - 40 חברי תנועות נוער ציוניות חלוציות, רובם מפולין. הם הובאו באוטובוסים למחנה שהקימה עדה סרני בגבעה מבודדת ליד העיירה פורמייה שמפרץ גאטה (גבעה שכונתה בפי אנשי הפל"ם 'גבעת עדה') ומשם ברכבים קלים

---

⁸ הדרי – מבצעים, עמ' העוסק ב 8 בפבר'

⁹ למצוא מקור

¹⁰ שם, עמ' 93.

¹¹ 389\28\47 זה מן צור, לקשר על פי הכללים

¹² שם, עמ' 125.

¹³ שם, עמ' 170.

¹⁴ שם, עמ' 177.

שארגן המוסד אל חוף ההעמסה. הקריטריון להעלאת המעפילים לא נקבע הפעם לפי משך המתנתם במחנה אלא לפי מידת הקרבה של המחנה בו שהו לחוף ההעמסה. הלחץ הבריטי על האיטלקים נתן את אותותיו ואנשי המוסד השתדלו להמעיט ככל הניתן בהסעת קבוצות מעפילים למרחקים גדולים ברכבות.¹⁵ האנייה הגיעה לחוף ההעמסה בגרירה כספינה הנמצאת בדרכה לגריטה. עם עגינתה עלו עליה איש הפלי"ם יצחק לנדוואר שמונה כמפקד והמלווים יהושע רביד, אליהו שחר ומשה קרופניק גם הם אנשי פלי"ם. שני 'גדעונים' הצטרפו להפלגה: יוסק'ה לזרובסקי וחייה פיפרברג. בספינה היה צוות איטלקי המונה רב חובל, שני מלחים ושני מכונאים, רב החובל התנסה כבר בעבר בהובלת מעפילים. הקבוצה החלה בהכנת האנייה לקליטת המעפילים, המשימה העיקרית הייתה להרכיב מחדש את קונסטרוקציית הדרגשים והתנאי היה להשתמש במוטות ובקרשים הנמצאים בספינה מבלי להוביל חומרים מבחוץ כדי לא לעורר כל חשד. החומר באנייה הספיק לבנייתם של 270 דרגשים.¹⁶

בספינה היו מים אך לא היו דלק ומזון ולכן תוכנן לה מפגש עם ספינה אחרת לאחר יציאתה לים. ספינה זו איחרה וגרמה לדחיית היציאה להפלגה ביממה. המעפילים הובאו לחוף בליל ה-16 בספטמבר, הכוונה הייתה להעלותם דרך דלת הנחיתה אך זו לא נפתחה והמלווים נאלצו להשיט את המעפילים בסירות גומי אל האנייה.¹⁷

לאחר ההעמסה יצאה האנייה אל נקודת המפגש שנקבעה לחלקו הצפוני של האי הקטן פונצ'ה שם הועברו אליה המזון, הדלק וגם מכשיר הקשר, התדלוק ארך זמן רב מהמתוכנן והמשמעות הייתה כי האנייה לא תצליח להגיע למיצר המסינה בחשיכה לפיכך הואטה המהירות כדי לעבור במיצר בלילה הבא.¹⁸ **להסביר למה** נתיב ההפלגה ממיצר ה'מסינה' עבר מדרום לכרתים לכיוון חופי מצריים מתוף כוונה להגיע ארצה מכיוון דרום ולהוריד את המעפילים מול חוף ניצנים, לא רחוק מהמקום בו נחתה שבתאי לוזינסקי.¹⁹ ב-20 בספטמבר הודיע מטה המוסד בארץ כי שם האנייה יהיה 'אף על פי כן', שם מתריס שבא אחרי תפיסת האניות האחרונות וגירוש מעפיליהן ובתוכן האנייה 'אקסודוס'.²⁰

¹⁵ אמ"ה, תיק 'אף על פי כן', דו"ח מלווה האנייה 'צמחוני' (משה קרופניק), 10.10.1947.

¹⁶ דוח צמחוני

¹⁷ אוסי רביד סיפור המעשה עמ 453

¹⁸ אמ"ה, תיק 'אף על פי כן', דו"ח מלווה האנייה 'צמחוני' (משה קרופניק), 10.10.1947.

¹⁹ מאליהו למיכאל 24.9.47 תוכנה לנחות בדרום ליד שבתאי לוזינסקי

²⁰ אמ"ה, תיק 'אף על פי כן', מאת המוסד בארץ ('ארנון') אל המוסד באיטליה ('לאונרד'), הודעה, 20.9.47.

עם מעבר מצר ה'מסינה' נצבע משני צידי החרטום השם 'פארידה' ועל התורן הונף דגל טורקי, האנייה התחפשה לספינת סוחר המובילה בצל וכותנה מאלכסנדריה לנמל יפו.²¹

המעפילים הוכנו לאפשרות של מאבק, המלווים הסבירו להם את יתרונותיה של הספינה ואת סיכוייה הגבוהים להצליח, לאחר מכן תודרכו וצוידו ללחימה על הסיפונים.²²

ב-26 בחודש, בשעה 16:00 לערך, כשהייתה הספינה מרחק עשרים מיל מצפון לפורט סעיד, הופיע מטוס סיור מעליה.²³ ההסתתרות מתחת לסיפונים קשתה מאוד על המעפילים אך הם מילאו את ההוראות בקפדנות.²⁴ לקראת הדמדומים הצטרף מטוס נוסף, כנראה כדי להחליף את קודמו ועם חשיכה החלו המטוסים להניר את האנייה. לדוח המטוס הוכונו לנקודת יירוט המשחתות Chequers ובהמשך Talybont.²⁵ בשעה 19:15 הבחינו באנייה במשחתת מתקרבת.

לשאלת המשחתת מי האנייה ומה יעדה ענו מהאנייה כי זוהי 'פארידה' המובילה בצל וכותנה מאלכסנדריה ליפו.²⁶

במשחתת לא השתכנעו, בבוקר נראתה משחתת נוספת. המלווים החליטו להפסיק את ההתחזות ולהתחיל בהפגנה, המעפילים עלו לסיפון ופרצו בשירת התקווה, על התורן הונף הדגל הישראלי ועל גשר האנייה נתלה השלט: אניית ההגנה 'ואף על פי כן'.²⁷ מהמשחתת ניסו לשכנע את האנייה להפליג לכיוון חיפה. משנכנסה האנייה למים הריבוניים נעשו הפעולות הבריטיות אגרסיביות יותר, הבריטים חששו ככל הנראה שהאנייה תחמוק לכיוון החוף אל מים רדודים, בהם לא יכולות המשחתות לתמרן, ולפרוק את המעפילים במהירות בחוף. במהלך פעולות החסימה התנגשה הנחתת במשחתת. מעוצמת ההתנגשות הודמם אחד ממנועי האנייה (מנוע אחר מתוך השלושה התקלקל מספר ימים קודם לכן) והאנייה נותרה לתמרן עם מנוע אחד. עקב מגבלה זו הצליחה המשחתת לגשת לירכתי האנייה ולהעביר תוך זמן קצר צוות השתלטות. החל מאבק, בשלב מסוים חש אחד מאנשי צוות השתלטות מאוים וירה חמישה כדורים מנשקו, מעפיל אחד, נוח גולדפארב נהרג ושניים אחרים נפצעו.

²¹ אמ"ה, תיק 'אף על פי כן', דו"ח מלווה האנייה (אליהו שחר), 20.11.1947.

²² אמ"ה, תיק 'אף על פי כן', דו"ח מלווה האנייה 'צמחוני' (משה קרופניק), 10.10.1947.

²³ אמ"ה, תיק 'אף על פי כן', מאת 'אף על פי כן' ('הפולשת') אל המוסד בארץ ('ארנון'), הודעה, 26.9.47.

²⁴ אמ"ה, תיק 'אף על פי כן', דו"ח מלווה האנייה 'צמחוני' (משה קרופניק), 10.10.1947.

²⁵ ניבאן – פטרול עמ' 142.

²⁶ אמ"ה, תיק 'אף על פי כן', דו"ח מלווה האנייה (אליהו שחר), 20.11.1947.

²⁷ בשם המקורי מופיעה זו החיבור. אמ"ה, תיק 'אף על פי כן', תמונת האנייה בזמן ההשתלטות.

הבריטים הורו לכל המעפילים לרדת אל מתחת לסיפון.
מאחת המשחתות הורד צוות רפואי שטיפל בפצועים.
הספינה נגררה לחיפה והמעפילים הועלו לאניות הגירוש 'אמפייר קומפורט' ו'אמפייר
רסט'. אניות הגירוש יצאו עוד באותו ערב לכיוון קפריסין.²⁸

פרשת המעפילה התימהונית

בין המעפילים הייתה גם צעירה בשם בטי פידלר. כשעלו **השוטרים** הבריטיים על
האנייה בנמל חיפה ושאלו מי דובר אנגלית התנדבה פידלר לסייע ולבקשת השוטרים
הצביעה על חלק ממלווי האנייה והצוות הזר. אירוע זה הפך במהלך השנים למיתוס
עסיסי על מרגלת שרקמה רומן עם מלווה האנייה אוסי רביד ואותה למשחתות
הבריטיות בפנס אישי על מיקום האנייה. עיתונאים וכותבים עטו על השלל בכותרות
"צהובות".²⁹

בטי לא הייתה מרגלת והאנייה 'אף על פי כן' הייתה ממילא במעקב צמוד ומתמשך
חודשים ארוכים טרם ההפלגה. לא פנס היד של בטי הסגיר את הספינה. במהלך
ההפלגה התנהגה בטי כתימהונית מוחצנת המחפשת תשומת לב אותה אכן מצאה
בזרועותיו של איש הפלי"ם אוסי רביד. בסוף ההפלגה כשהתנדבה בטי להסגיר את
אנשי הצוות וחלק מהמלווים, את אהובה לא הסגירה... בטי לא נלקחה אחרי
ההפלגה לבית מלון, גם לא למסעדה כמצופה בכרוניקה מסוג זה. למעשה היא
נחקרה במשטרה והושמה בתא מעצר, אפילו שמיכה שכחו לתת לה...³⁰

---

²⁸ Newspaper editor "refugee shot dead on ship", **Palestine Post** (28.9.1947) p. 1.

²⁹ המרגלת שאהבה אותי...
³⁰ לקשר לדוח המודיעין

